

Prusya'dan NATO'ya Türk Ordusunda Batı Etkisi: 1880-1960

Erhan Çifci

İstanbul, Kronik Kitap, 2022, 511 sayfa, ISBN: 978-625-843-94-0.

Elife Hazal KURTEL*

Askerî tarih, araştırmacılar tarafından az çalışılmış bir alan olmakla birlikte son zamanlarda bu alanda artan yayınlar dikkat çekmektedir. Alanda kapsamlı çalışmalar yürüten isimlerden biri de Erhan Çifci'dir. Lisans öğrenimini uluslararası ilişkiler, yüksek lisans ve doktora öğrenimini ise harp tarihi alanlarında tamamlayan Çifci, MSÜ Hava Harp Okulu bünyesinde *Dünya Askerî Tarihi* ve *Çağdaş Dünya ve Türkiye Tarihi* derslerini vererek çalışmalarını sürdürmektedir. Askerî tarih, iç güvenlik ve uluslararası ilişkiler konularında yazılar ve makaleler kaleme almış, yazar ve mütercim olarak birçok yayın yapmıştır. Birinci baskısı Kasım 2022'de çıkan *Prusya'dan NATO'ya Türk Ordusunda Batı Etkisi* adlı kitabı 1880-1960 yıllarında Türk ordusundaki değişim ve dönüşümü Prusya etkisi çerçevesinde ele almaktadır.

Üç bölüm ve alt başlıklardan oluşan kitapta Osmanlı ordusunda Prusya askerî sisteminin ne derecede etkili olduğu, ne zaman ve nasıl girdiği anlatılarak giriş yapıldıktan sonra, Cumhuriyet dönemindeki orduda Batı etkisinin ve eski Osmanlı askerî sisteminden Cumhuriyet'e Prusya etkisinin devamı anlatılmaktadır. Türk Kara Kuvvetlerindeki Amerikan etkisi ise 1947 yılından itibaren görülmeye başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde aldığı büyük yenilgiler ve ciddi toprak kayıplarının neticesinde Osmanlı'da reforma ihtiyaç olduğu ortaya çıkmıştır. Gerek askerî eğitim gerekse stratejik değişiklikler yabancı hocaların ve uzmanların ülkeye getirilmesiyle ilerletilmeye çalışılmıştır. Osmanlı'nın yenilgilerinde de önemli bir rol oynadığı bilinen, değişen ve gelişen silah teknolojisinin Batı'dan

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Çorum, hazal.kurtel@gmail.com

getirtilen hocalar ve uzmanlar vasıtasıyla ülkeye girdiği görülmektedir. Buna Goltz Paşa döneminde ülkeye gelen ve kullanılan silahlar örnek verilebilir. Zira yazar da Prusya etkisinin, Alman silah teknolojisinin Osmanlı askerî sisteminde etkisini anlatırken Goltz Paşa döneminden başlayarak canlı bir tasvir sunmaktadır.

Alman ekolünde bir sistem kurmaya, eğitim vermeye çalışan Goltz Paşa kimi başarılar elde etmişse de bunlarda bir süreklilik sağlanamamıştır. Balkan Harbi'nde ciddi bir darbe alan Osmanlı Devleti, Goltz Paşa'yı göndermenin bir hata olduğunu fark etmiş ve Almanya'dan tekrar yardım talep etmiştir. Liman von Sanders vasıtasıyla Almanya yeni bir askerî yardım misyonu oluşturmuş, Osmanlı Devleti'nin yardım çağrısını cevapsız bırakmamıştır. Batı'dan gelen uzmanlar vasıtasıyla Almanya ile silah ticareti, askerî ve maddî yardımlar, dostluk ilişkilerinde gelişmeler yaşanırken; bir taraftan da I. Dünya Harbi'ne müttefik olarak giren Osmanlı Devleti yapılan çalışmaların diğer Batı ülkelerine nazaran daha geride kaldığını görmüştür.

1934 yılına gelindiğinde, Türk zırhlı birliklerinin kuruluşunda Fransız askerî ekolünün etkileri görülmektedir. Tam anlamıyla Fransız doktrini hâkim olmasa da birliğin oluşmasında bu ekolden faydalanılmıştır. Bahsi geçen bu olayların, gelişmelerin detaylarını birincil ve ikincil kaynakları kullanarak anlatan yazar, arşiv belgelerinden istifade ederek örnekler de sunmuştur.

Amerikan, İngiliz, NATO, Alman, T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi, ATASE gibi arşivlerden belgeler ile birçok yabancı kaynak bu çalışmanın vücuda getirilmesinde kullanılmıştır. Herkesin okuyup anlayabileceği bir sadelikte kaleme alınan çalışmada görsellerle konunun anlaşılması sağlanmıştır. Son bölüm askerî reorganizasyon sürecini ve NATO'nun etkisini ele almaktadır. Reorganizasyon çalışmalarının daha çok askerî alanda olduğunu görmekteyiz. Çifci de çalışmasında reorganizasyonun askerî boyutunu ele almaktadır.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti için bulunduğu coğrafyada sınır komşusu olan ülkeler bir tehdit oluşturmuştur. Stratejik bir konumda bulunmasından dolayı da Türk ordusunun daha çağdaş ve zinde olması amaçlanmıştır. Yıllarca benimsenmiş olan Prusya (Almanya) askerî sisteminden hemen vazgeçilememiş, Cumhuriyet'in ilk yıllarında da Almanya'dan -önceden olduğu gibi- uzmanlar çağrılmıştır. Almanya sadece askerî okullara uzmanlar göndermemiş, askerî birtakım ziyaretlerde de bulunmuştur. Yazar bu dönemi ve Almanya ile olan bu ilişkinin etkilerini askerî şahsiyetlerin hatıratlarını vererek okurun zihninde konuyu pekiştirmektedir.

II. Dünya Savaşı döneminde ve 1929 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Büyük Buhran yıllarında Türkiye Cumhuriyeti askerî harcamaları minimize etmeye çalışmış, sadece askerî personelin eğitilmesine ve yetiştirilmesine çalışmıştır. Bu yıllarda Türk ordusu askerî açıdan büyük bir savaşı kaldırabilecek bir durumda değildir. Erhan Çifci bu tespiti, Türk kaynaklarından ve yabancı kaynaklardan faydalanarak yapmıştır. Savaşın dışında kalmayı başaran Türkiye, barışçıl bir politika izlemiş, Almanya ile de bağlarını koparmamıştır. Bu dönemi en az hasarla atlatmayı başarırken bir taraftan da Türk ordusunu çağdaş ve modern bir hâle getirmek için yenilikleri ve gelişmeleri yakinen takip etmiştir. İşte bizim

burada anlatmaya çalıştığımız, bütün bu konuların detaylarını ve daha fazlasını bu çalışmada bulmanın mümkün olduğudur. Titiz bir çalışmanın ürünü olan bu kitapta ayrıca çok fazla subay, asker, general vs. ismi yer almaktadır. Her dönemde yetişmiş önde gelen kişilerden örnekler ve bilgiler aktaran yazar, ele aldığı tarih aralığını (1880-1960) çok kapsamlı bir şekilde kitabında işlemiştir.

Soğuk Savaş döneminde Amerikan-Türk siyasî ve askerî ilişkilerinde önemli gelişmeler yaşanmış, Türkiye'nin NATO'ya üye olmasıyla birlikte Türk askerî reorganizasyonunda, ABD'nin belirlemiş olduğu NATO askerî standartları etkili olmaya başlamıştır. NATO'ya girme sürecinde sıkıntılar yaşayan Türkiye NATO'ya girdikten sonra askerî reorganizasyon için uzmanlar ile iş birliği yapmıştır. Türk Kara Kuvvetleri için NATO'dan gelen uzmanlar kendi standartlarına uygunluğunu araştırmışlar ve bir rapor hazırlamışlardır. Amerika'dan gelen öğretmenler ve Türk öğretmenler vasıtasıyla yeni bir askerî eğitim sistemi oluşturulmaya çalışılmıştır. Amerikan arşiv belgeleri ve gelişmelere şahitlik eden şahsiyetlerin hatıraları, mektupları ışığında konuyu detaylandıran Çifci, literatüre önemli bir katkıda bulunmuştur. Bu kitabın, askerî tarih alanında önemli ikincil kaynaklardan biri olduğu kanısındayım. Bu dönemler hakkında araştırma yapan kişilerin inceleyip, çalışmalarında başvuru kaynağı olarak kullanabilecekleri bir kitap. Zengin kaynakçası ile de yol gösterici olduğu ortadadır.